

## **Український ракурс: коли соціальна місія стала питанням інституційного виживання**

У доповідній та довоєнній літературі третя місія переважно описувалася як додаткова функція, спосіб посилити суспільну легітимність чи диверсифікувати джерела фінансування. Повномасштабне вторгнення змінило логіку цього явища: для значної частини українських закладів вищої освіти соціальна залученість перетворилася з бонусної активності на умову подальшого існування закладу.

За оцінкою аналітиків Київської школи економіки, станом на 7 липня 2022 р. в Україні було пошкоджено 1938 та повністю зруйновано 133 навчальні заклади різного типу, а сукупні збитки освітнього сектору сягнули приблизно 3,5 млрд дол. США. Заклади вищої освіти на початку вторгнення зазнавали частих пошкоджень (Тимчук & Панасюк, 2022). Ті самі автори оцінили збитки, завдані безпосередньо Харківському національному університету імені В. Н. Каразіна, приблизно в 130 млн дол. США після ракетного удару в березні 2022 р., яким було зруйновано корпус економічного факультету.

Пізніший аналітичний звіт Аналітичного центру Київського університету імені Бориса Грінченка уточнює: станом на 300-й день повномасштабної війни в Україні загалом зруйновано 361 та пошкоджено 2556 закладів освіти, а збитки освітній інфраструктурі становили близько 8,2 млрд дол. США, або 6 % від загальної суми задокументованих інфраструктурних втрат країни (Ніколаєв, Рій & Шемелинець, 2023). Найбільших руйнувань зазнали Запорізька, Донецька та Харківська області. За даними того ж звіту, 665 тис. студентів і учнів (16 % від загальної довоєнної кількості) та 25 тис. освітян (6 %) покинули територію України (Ніколаєв, Рій & Шемелинець, 2023). Це прямо позначилося на кадровому та контингентному потенціалі ЗВО, роблячи питання утримання зв'язку зі спільнотою не просто етичним, а організаційно необхідним.

Результати дослідження А. Курапова та колег продемонструвало, що 97,8 % опитаних студентів, викладачів і персоналу українських ЗВО, які залишилися в Україні, повідомили про погіршення психоемоційного стану: 84,3 % — про депресивні симптоми, 86,7 % — про виснаження, 76,9 % — про гнів, 51,8 % — про самотність (Kurapov et al., 2022). Дослідження Ю. Лавриш і колег серед викладачів факультету лінгвістики КПП ім. Ігоря Сікорського показало, що понад половина респондентів визначили депресію та психологічні труднощі як головний чинник впливу на професійну діяльність, а в перші місяці війни 53 % опитаних викладачів і персоналу назвали пріоритетом просто «вижити та залишатися в безпеці», лише 10 % — власне психічне здоров'я (Lavrysh et al., 2022). Ці дані ілюструють, що сама здатність університету функціонувати як освітня інституція вже була нетривіальним досягненням, яке передувало будь-якій розмові про розширену соціальну роль.

Дослідницька команда Школи політичної аналітики НаУКМА безпосередньо фіксує цей перехід у хвті «Університети під час війни: від закладу освіти до соціальної місії» (Осипчук та ін., 2022). Автори документують, що перед університетськими спільнотами постало подвійне завдання: не лише продовжити освітній процес у надскладних обставинах, а й узяти на себе додаткові соціальні функції (від інформаційної підтримки студентів, розкиданих по різних країнах, до підтримки внутрішньо переміщених членів академічної спільноти).

Показовим є й непрямий доказ із політики вступу: аналітики відзначають, що суттєве зниження вступних вимог у 2022 р. (скасування порогових балів національного мультипредметного тесту) обґрунтовувалося необхідністю виконати «важливу соціальну місію», а саме дати якомога більшій кількості абітурієнтів можливість вступити до українських університетів і таким чином утримати їхній зв'язок із державою, навіть ціною потенційного зниження якості відбору (Ніколаєв, Рій & Шемелинець, 2023). Тобто соціальна функція університету в цьому випадку прямо конкурувала з його академічною функцією, і державна політика свідомо надала їй пріоритет.

Найбільш систематичне теоретичне узагальнення цього зсуву належить О. Нехаєнко та А. Литовченко, які пропонують розглядати соціальну відповідальність як умову збереження суспільної довіри, академічної суб'єктності та релевантності університету в кризовий період, а інституційну стійкість - як здатність ЗВО підтримувати безперервність освітніх, дослідницьких, громадянських і міжнародних практик попри руйнівний вплив війни, спираючись зокрема на досвід прифронтових міст (Нехаєнко & Литовченко, 2026).

Ю. Петрушенко доходить подібного висновку, аналізуючи третю місію університету саме в оптиці війни та повоєнного відновлення (Petrushenko, 2023), тоді як порівняльно-правовий аналіз О. Головка-Гавришевої, О. Краєвської та С. Сас показує, що нормативне забезпечення третьої місії в Україні розвинене нерівномірно: підприємницькі аспекти взаємодії регулюються повніше, ніж моделі соціальної залученості, які лишаються на периферії інституційного життя навіть в умовах війни (Holovko-Havrysheva, Krayevska & Sas, 2023).

Соціальна місія українських ЗВО перестала бути питанням вибору, вона стала механізмом, через який заклад підтверджує свою легітимність, утримує контингент і зберігає зв'язок із державою та громадою в умовах, коли традиційні показники якості освіти тимчасово відступають на другий план.

*Підготовлено в межах НДР № 0126U003613 «Третя місія українських університетів у міжнародному вимірі інтеграційних процесів за умов воєнних та повоєнних викликів» (фінансування Національного фонду досліджень України, 2026–2028)*

## Список використаних джерел

- Holovko-Havrysheva, O., Krayevska, O., & Sas, S. (2023). Third mission of universities: Regulatory frameworks in a comparative perspective. *Geopolitical, Social Security and Freedom Journal*, 6(1–2). <https://doi.org/10.2478/gssfj-2023-0011>
- Kurapov, A., Pavlenko, V., Drozdov, A., Bezliudna, V., Reznik, A., & Isralowitz, R. (2022). Toward an Understanding of the Russian-Ukrainian War Impact on University Students and Personnel. *Journal of Loss and Trauma*. <https://doi.org/10.1080/15325024.2022.2084838>
- Lavrysh, Y., Lytovchenko, I., Lukianenko, V., & Golub, T. (2022). Teaching during the wartime: Experience from Ukraine. *Educational Philosophy and Theory*. <https://doi.org/10.1080/00131857.2022.2098714>
- Petrushenko, Y. (2023). The third mission of the university in the context of war and post-war recovery. *Business Perspectives*. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21\(2-si\).2023.09](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21(2-si).2023.09)
- Ніколаєв, Є., Рій, Г., & Шемелинець, І. (2023). Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, Аналітичний центр

<https://osvitanalytika.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf>

Нехаєнко, О., & Литовченко, А. (2026). (Ре)концептуалізація третьої місії українських університетів в умовах війни через соціальну відповідальність та інституційну стійкість. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право, 2(70), 41–58.  
[https://doi.org/10.20535/2706-5626.2026.2\(70\).367291](https://doi.org/10.20535/2706-5626.2026.2(70).367291)

Осипчук, А., Яковлев, М., Суслов, А., Усачова, В., & Шулімов, С. (2022). Університети під час війни: від закладу освіти до соціальної місії. Київ: Школа політичної аналітики НаУКМА. 78 с.  
<https://spa.ukma.edu.ua/analytics/universytety-pid-chas-viyny-vid-zakladu-osvity-do-sotsialnoi-misii-doslidzhennia/>

Тимчук, А., & Панасюк, А. (2022). Оперативна оцінка втрат активів сектору освіти України у зв'язку з війною (станом на липень 2022). VoxUkraine / Київська школа економіки.  
<https://voxukraine.org/operatyvna-otsinka-vtrat-aktyviv-sektoru-osvity-ukrayiny-u-zv-yazku-z-vijnoyu-stanom-na-lypen-2022>